

УДК 061.1:303.442.3]:327](5)(045)
DOI: 10.36273/2076-9555.2021.5(298).33-39

Оксана Сенченко,
кандидат наук із соціальних комунікацій,
старший викладач факультету журналістики та міжнародних відносин
Київського університету культури і мистецтв,
e-mail: okline.www@gmail.com

Аналітичні центри країн Сходу

У статті здійснено огляд стратегічних інститутів і "мозкових центрів" окремих країн Сходу у розрізі їхніх національних аналітичних традицій та розгалуженої багатоварусної самосвідомості. Схід вирізняється різноманіттям релігійно-філософських аналітичних традицій, відповідно, в азійських країнах діяльність аналітичних центрів має різні форми. Докладно розглянуто специфіку роботи "мозкових центрів" у країнах ісламу, а також китайську та юдейську аналітичні традиції.

Як свідчить проведений аналіз формування та функціонування "мозкових центрів" країн Сходу, розбудова аналітичних структур є однією з пріоритетних проблем державної інформаційної політики. Від діяльності цих об'єднань залежить, наскільки повно влада буде проінформованою та зможе в максимально допустимих межах надавати суспільству об'єктивну інформацію про свої рішення та дії, поточні події у країні та поза її межами.

Ключові слова: аналітичні центри; "мозкові центри"; країни Сходу; спецслужби; регіональні дослідження; міжнародні дослідження

Метою статті є дослідження аналітичних традицій країн Сходу, аспектів взаємодії держави й "мозкових центрів", процесів становлення та функціонування інформаційно-аналітичних центрів Ірану, Ізраїлю та Індії.

Виклад основного матеріалу дослідження. До стратегічних інститутів країн Сходу належать такі: у КНР — Шанхайський інститут міжнародних досліджень, Китайський інститут сучасних міжнародних відносин; у Японії — Токійський університет зовнішньополітичних досліджень, Інститут євразійських досліджень Йокогамського національного університету; в Індії — Інститут оборонних досліджень і аналізу Міноборони; в Ірані — Інститут політичних і міжнародних досліджень при МЗС Ірану; у Пакистані — Пешаварський університет і його Центр регіональних досліджень; у Туреччині — АСАМ (Центр євразійських стратегічних досліджень) [1; 2].

В азійських країнах вплив держави на діяльність цих структур виявляється в різних формах. Доволі самостійними у виборі проблематики й тактичних напрямів є аналітичні центри Туреччини, Індії та Японії. В Ірані вплив державної ідеології та офіційних настанов щонайбільший. У Китаї помітна диференціація між різними інститутами залежно від місця в партійній ієрархії та регіонального чинника. В цьому сенсі найпоказовішим є приклад Шанхайського інституту міжнародних досліджень, діяльність якого є відносно незалежною в інтелектуальному й науковому аспектах [1; 3].

У Казахстані головний мозковий центр — Казахстанський інститут стратегічних досліджень (КІСД) при Президентові Казахстану, який було створено першим у Центральній Азії (1993). За кілька років схожі структури з'явилися у сусідів: Інститут стратегічних і міжрегіональних досліджень в Узбекистані, Міжнародний інститут стратегічних досліджень у Киргизії та нещодавно — Центр стратегічних досліджень у Таджикистані [1; 4].

Зарубіжні аналітичні центри та фонди активно діють на території країн СНД, у тому числі й у

Центральній Азії. Серед них американські — фонди Сороса, Карнегі та Монтеррейський інститут міжнародних досліджень; німецькі — фонди Ф. Еберта, К. Аденауера і К. Бертельсманна; японський Фонд миру Сасакава та багато інших. Їхні цілі й завдання різноманітні. Офіційно вони підтримують "незалежні" наукові дослідження в певних галузях знання, культурні та гуманітарні проекти, а також діяльність неурядових організацій, що визначають як одне з пріоритетних завдань [1; 5]. Окремі з цих структур встигли зарекомендувати себе під час "оксамитових революцій" у республіках СНД.

Об'єктивне оцінювання користі й ефекту від діяльності "мозкових центрів" на території України та держав СНД не входить у завдання статті, але суб'єктивно зауважимо, що ця користь сумнівна [6; 7].

Розглянемо докладніше ісламську, китайську та юдейську аналітичні традиції.

Ісламський чинник був панівним у Європі до XVII ст., коли турки двічі безрезультатно намагалися захопити Відень (1529, 1683). Нині це питання знову актуалізувалося через постійне зростання міграції мусульманського населення до країн Європи. Гостроту проблеми однією з перших відчула Швейцарія, населення якої становить майже 9 млн осіб. У 1990-х рр., у період югославського конфлікту, швейцарці вчинили вельми шляхетно й пустили до себе перечекати скрутні часи частину біженців з Косового (а також албанців, які шукали ліпших умов життя). Що з цього вийшло — урок усім. Прийшли начебто ненадовго, залишилися назавжди. Через ліберальні настрої істеблішменту й прогаліни у швейцарському законодавстві (наприклад, щодо заборони депортації вагітних жінок, а вони були вагітними постійно) кількість албанців постійно зростала. Нині чисельність мусульман у Швейцарії сягає понад 500 тис. осіб, що для восьмимільйонної країни становить найвищий відсоток в Європі.

Погодьмося, що для маленької Швейцарії це величезна цифра. Беручи до уваги, що мігранти

працюють у ключових точках інфраструктури (залізничний і автомобільний транспорт, паливні заправки, логістика, прибирання й вивезення сміття тощо), у разі посилення протестних настроїв вони без зусиль паралізують життя країни, що прихистила їх у лиху годину. Мусульманське населення залишається чужорідним і часто паразитичним тілом (на кшталт рослини-паразита омели, що живиться деревом). У 2009 р. зі Швейцарії прилетіла "перша ластівка" — мусульманське населення вимагало для себе право будувати мечеті. З цього питання було проведено всенародний референдум, і більшість голосів вимогу було відхилено. Проте мусульмани чітко знають: "ще не вечір", адже темпи зростання кількості їхнього населення в разі випереджають показники приросту корінних мешканців.

У жовтні 2010 р. Швейцарія спробувала укласти угоду з владою Косового про депортацію косовських албанців, які скоїли злочини на території альпійської країни, оскільки велика кількість злочинців походить саме з косовських іммігрантів.

Подібна ситуація характерна й для Франції, Німеччини та інших країн. Отже, через цю проблему на Європу чекають суттєві катаклізми й конфлікти. І жодні рішучі дії урядів уже не допоможуть — втрачено історичний час та й демократичні традиції не дозволяють. Тож доведеться розплачуватися нащадкам. Успішна Європа припустилася помилки, пустивши міграційні процеси самопливом, тепер очікувані проблеми, поза сумнівом, матимуть неабиякий вплив на її подальший розвиток.

Найімовірніше, що окреслені проблеми актуалізуються насамперед у Франції, де ісламська діаспора налічує понад 6 млн осіб. Ця бомба уповільненої дії чекає свого часу. Протистояння на расовому, національному, релігійному ґрунті може "несподівано" (але, звичайно, дуже вчасно для певних деструктивних сил) виявитися в наймоторошніших формах: від дій терористів-одинаків до масових безладів і погромів.

Зазначені проблеми передусім наростатимуть у сфері безпеки. Мусульманське середовище легко може стати джерелом мережевого екстремізму. Не складно спрогнозувати світові політичні зміни, які можуть статися під впливом певних терористичних подій, що виведуть ісламський екстремізм на рівень світового геополітичного чинника. Наприклад, нову арабсько-ізраїльську війну, внаслідок якої сформується войовничий ісламський фундаменталістський конгломерат з Єгипту, палестинців (камікадзе-пасіонарів), Саудівської Аравії (нафта, фінансові ресурси), нового Пакистану (армія, атомна зброя). Поки реалізацію цього сценарію бачимо в Сирії, де він уже є очевидним, попри велику розпорошеність мусульманських країн.

Говорити про відновлення аналітичних, керівних традицій халіфату, Великої Порти (Великого Турану) через їх маргінальний рівень також передчасно. Усі традиціоналістські, баасоціалістичні, націоналістичні та ісламістські спроби відродження Афганістану, Іраку, Єгипту, Туреччини тощо в керовано-аналітичних

аспектах є копіями західних, радянських, а тепер російських моделей, побудовані на цілковитому калькуванні управлінських технологій, кадрів і часом перебувають під прямим чи непрямим їхнім контролем. Є маленькі острівці давніх управлінських технологій, сформованих на езотеричних традиціях єгипетських присвячень (у коптів, зороастрійців, бабідів, ходжатів в Ірані), носії домусульманських духовних практик, поширених переважно в елітарних колах, проте робити висновки про їхній вплив на світові політико-економічні процеси зарано. Напевно, сучасна мусульманська аналітика — це об'єкт уваги поліцейських академій в Європі, що попереджають ісламський екстремізм мусульманських діаспор. Головною метою ультраінтеграційних прагнень було примирення сунітів і шіїтів, двох течій ісламу, що нині ворогують.

Індія — держава, що нестримно зростає на фундаменті глибинної культурно-історичної традиції. Давні корені загальної індоєвропейської сім'ї накладають відбиток і на Європу, і на Індію. Очевидно, через схожість метафізично-езотеричних коренів індійським програмістам, дослідникам, аналітикам простіше інтегруватися, опановувати напрацювання західної аналітичної спільноти, позаяк їхня нинішня державно-адміністративна структура (охоплюючи англійську мову) є більш-менш вдалою копією західної (нехай менш розвиненою, але загалом тождною). Індія має професійну військову розвідку, сучасні аналітичні структури, добре організовану армію. Багато країн хотіли б мати такого союзника (і ринок збуту військової техніки), проте Індія — не самостійний гравець, її аналітичні напрацювання можуть бути лише допоміжними, інструментальними.

Нагадаємо й про те, що Індія не агресивна країна, її державницькі інстинкти не сильно виражені, дія ісламського чинника з боку Пакистану (як і той факт, що у країні також є мусульманська громада — понад 180 млн осіб) надає керівництву лише вузький коридор для маневрів. Певні зародки державності, регулярного адміністративного управління (не на всій території, а переважно на півночі та в центрі) індусам привнесли тільки Великі Моголи (у XVI ст. — турки й перси). Британська експансія створила індійську колоніальну державність і як антитезу їй — Індійський національний конгрес, орган реалізації національної самосвідомості. Століттями Індія жила поза політичною самосвідомістю, тож і досі її остаточно не сформовано. Англійська калька в соціології полегшує взаємодію зі світом, але навряд чи сприяє реалізації національного проекту та інтелектуально-технологічним проривам.

Індуси можуть навчити світ медитації, національної кухні, використанню мирного атома. У віддалених ашрамах (монастирях), ймовірно, ще існують давні аналітичні традиції, але навряд чи вони чинять істотний вплив на політичний, духовний і моральний розвиток країни. Хоча в давньоіндійській філософії, індійських епосах потенційно закладено потужну аналітичну традицію: це й "Класична йога" — трактат

Патанджалі, й "Ригведа", й "Махабхарата", й "Бхагават-Гіта" із системним аналізом світу Крішні. Існують і дзен-буддійські новатори, які стверджують, що світ пластичний і його можна змінити силою інтелекту.

Невеликі країни Південно-Східної Азії, хоча й спираються на власні культурно-фольклорні традиції, перебувають під сильним впливом Індії, Китаю, Заходу (США). Навряд чи можемо говорити про сильні аналітичні традиції В'єтнаму, Таїланду, Тайваню, Південної Кореї, Індонезії.

Японія від початку доби Мейдзі (1869), поза сумнівом, досягла значних успіхів в адаптації аналітичних результатів Заходу: від еклектичного копіювання до творчого поглинання за збереження національної ідентичності завдяки синтоїзму (поклонінню природним силам), втілюючи старе й нове у приховану систему управління. Неминучою платою за прогрес стали непристосованість до життя й старіння населення. Разом із нестачею ресурсів і невдалим геополітичним розташуванням в епіцентрі американо-китайського конфлікту перспективи подальшої реалізації Японського (самурайського) проекту, що здійснюється, навіть у зв'язці з будь-яким світовим центром сили, стають надто проблематичними. Прогнози американського аналітика Фукуями щодо Японії виявилися справедливими — вона вже є постісторією.

Окремого розгляду потребує юдейська аналітична традиція, котру теж можна умовно віднести до східних. Проведемо невеликий культурологічний екскурс і спробуємо відновити історичний контекст, порівнявши юдейську традицію з китайською. За усієї незвичності зближення й порівняння їхніх семантичних, смислових полів, цей підхід не позбавлений певного аргументованого підґрунтя.

Попри явну географічну та концептуальну відмінність цих двох інтелектуально-аналітичних традицій вони мають багато спільного. Обидві традиції доволі закриті, національно-герметичні, тобто не прагнуть істотного поширення поміж інших народів.

Юдейська традиція має повністю розроблену й відкрито опубліковану аналітично коректну концепцію світу — "Книга Зоґар", "Сефірот", "Кабала", "Ключі Соломона" та інші. На думку спеціалістів, обидві традиції гранично плюралістичні, не мають написаного коду правил (формалізованої національної мудрості), не потребують цього, але пристосовуються до обставин, породжуючи потрібні (передусім ідеологічні) форми. У межах цих традицій є різні ідеологічні форми, не пов'язані навіть сакральним контекстом (від витонченої містики до етнофашизму). Обидві традиції заперечують особисте безсмертя або принаймні не актуалізують метапсихоз у семантичних полях, що було і є загальним у стародавніх єгиптян, християн усіх конфесій, індоарійців, буддистів, тибетців, японців-синтоїстів. Обидві традиції визнають вищою за людину і народ певну силу (Яхве — Всебог і стихії, Воля Небес), яку досягають через традицію, що яскраво виражено в Торі, ірраціональних ученнях Конфуція [1; 7; 8]. Нарешті, обидві традиції принципово заперечують антропоморфну

європейську (новохристиянську) цивілізацію, її концепцію лінійного часу-прогресу, дотримуються операціональної логіки досягнення успіху-гармонії поза індивідом, його ціннісними мотиваціями. Можна знайти й інші риси схожості — це магія чисел, кабалістичні піктограми-ієрогліфи. Езотеричні корені сучасної аналітики є в теорії магічних квадратів, в усій лінійній алгебрі, теорії прогнозування.

Пряма дія цих двох аналітичних традицій на народи, що їх оточують, певною мірою обмежена. Можна говорити, що концептуальні риси китайської аналітики справили культурологічний вплив на окремі прилеглі народи Південно-Східної Азії, відбилися в культурі Японії та Кореї.

Юдейський вплив історично позначився передусім на духовно-ідеологічній сфері європейських народів, зокрема через християнство, маніхейство, секти гностиків, кабалістичні традиції в ісламі, комунізм, фрейдизм, сасєтологію тощо. Усе ці питання багато в чому спекулятивні (на політичну потребу дня), інформації часто замало чи її навмисно спотворюють, проте аналізу шляхів впливу (учення, ідеології, доктрини) достатньо для адекватної оцінки.

Відносини китайців і євреїв (історично та в перспективі) — у край складна проблема, що залишається актуальною впродовж століть. У цьому контексті міра та вектор безпосереднього впливу — питання неоднозначне, навмисно заплутане й спекулятивне. Зауважимо тільки, що вздовж Великого шовкового шляху (через Візантію, Хазарію, Бухару, Турфан і далі) століттями зводили єврейські фортеці-поселення, зокрема і в самому Китаї. Багато дрібних племен, що охороняли для юдеїв караванну торгівлю, приймали юдаїзм. Чимало східних туркестанців — уйгури, дунгани та інші — юдаїзовані китайці.

Уйгури — корінний народ Східного Туркестану, що нині населяє Сінцзян-Уйгурський автономний район КНР. За віросповіданням — мусульмани-суніти. Уйгурська мова входить до складу тюркської мовної групи алтайської мовної сім'ї. Дунгани — народ, що проживає в Киргизії, південному Казахстані й Узбекистані. Це нащадки китаємовних мусульман хуейцзу, вони частково, як і багато уйгурів, переселилися на територію Російської імперії у 80-х рр. XIX ст. після поразки антицінського повстання дунган у Північно-Західному Китаї. Хуейцзу — одна з 56 офіційно визнаних національних меншин КНР. Їх відмінність від ханців не в особливій мові (вони говорять на тих самих діалектах китайської мови, що й населення ханців тих місцевостей, де вони живуть, і пишуть стандартними ієрогліфами), а в тому, що вони впродовж багатьох століть сповідували іслам (ханфітського толку) та є носіями ісламської культурної спадщини.

Загальна чисельність уйгурів в усьому світі не перевищує 10 млн осіб, а дунган — 1 млн. Більшість із них не можуть довести наявність мінімальних 30% єврейської крові, необхідних для отримання громадянства Ізраїлю. Питання про пряму ідеологічну, організаційну, доктринальну дію юдейської аналітики на

китайську залишається відкритим. На думку окремих експертів, Великий Керманіч (Мао Цзедун) дуже розрідив єврейську діаспору в Китаї (що було однією з непрямих причин культурної революції), але китайські апаратники, які прийшли їм на зміну, опанували чимало тонких методів впливу, перехопили важелі управління, забезпечивши нинішню організаційно-концептуальну єдність і керованість суспільно-державної системи.

Проте є чимало відмінностей, що значно вирізняють традиції цих двох народностей поміж інших — як сонячних, індоевропейських, так і місячних. Це глибока наукова проблема. Нині юдейська аналітика, як ми її знаємо, і китайська, як ми її не знаємо, перебувають ніби у протифазі.

Відмінною рисою юдейської аналітики, прихованої управлінської думки та неявного впливу є ідеократія, спроба (поки вдала у багатьох країнах) контролю важливих сфер суспільної свідомості через ЗМІ, робота на випередження з ідеологіями на чужому інформаційно-політичному полі для досягнення своєї тисячолітньої мети — світової влади. Приховане управління здебільшого здійснюють саме завдяки закритому компоненту юдейської езотерики за допомогою операціональної логіки вкрай високого порядку, дотримання енергетичних принципів, розуміння законів часу і обов'язково в умовах конспірації.

Ісламська Республіка Іран

До 1935 р. — Персія. Столиця — Тегеран. Площа становить 1,648 млн кв. км (17-те місце у світі). Населення — понад 85 млн осіб, у тому числі міське населення — майже 74% (станом на 2015 р.).

На заході межує з Іраком, на північному заході — з Азербайджаном, Вірменією, Туреччиною й невизнаною Нагірно-Карабаською Республікою, на півночі — з Туркменістаном, на сході — з Афганістаном і Пакистаном. З півночі Іран омивається Каспійським морем, з півдня — Перською та Оманською затоками Індійського океану.

У 1979 р. в Ірані відбулася Ісламська революція під проводом аятоли Хомейні, під час якої було повалено монархію. За конституцією, ухваленою 1979 р., країна є ісламською республікою — одна з небагатьох реальних теократій у світі. Іран — одна з найбільш технологічно розвинених держав, розташована у стратегічно важливому регіоні Євразії, має великі запаси нафти й газу. Від 2012 р. — лідер Руху неприєднання (друга за чисельністю та впливом міжнародна структура після ООН).

Глава держави — Вищий керівник, який визначає загальну політику країни. Другою за значущістю посадовою особою в Ірані є президент — глава виконавчої влади.

Законодавчу владу представлено однопалатним парламентом — Меджлісом (Ісламська консультативна рада). Парламент складається з 290 членів, яких обирають всенародним голосуванням на чотирирічний термін. Усіх кандидатів у депутати Меджлісу затверджує Рада вартових, що складається з 12 членів, 6 з яких призначає Вищий керівник, а 6 — парламент

за поданням голови Верховного суду. Рада вартових затверджує кандидатів на ключові пости, у тому числі кандидатів у президенти, члени уряду та парламенту. У разі, якщо є розбіжності з шаріатом, законопроект відправляють на доопрацювання. Крім того, Рада має право накладати вето на будь-яке рішення Меджлісу. Рада доцільності розв'язує спірні питання, що виникають між Меджлісом та Радою вартових і також є дорадчим органом при Вищому керівникові.

Рада експертів складається з 86 представників ісламського духовенства й збирається на тиждень щороку. Цей державний орган обирає Вищого керівника та має право змістити його з посади в будь-який час (хоча такого прецеденту ще не було). Членів Ради обирають всенародним голосуванням на восьмирічний термін; представників органів місцевого самоврядування в усіх містах і селах Ірану обирають всенародним голосуванням на чотирирічний термін.

Судова система складається з Народного суду, що розглядає цивільні та кримінальні справи, і Революційного суду, до компетенції якого входять особливі злочини, у тому числі проти держави. Вердикт Революційного суду не підлягає апеляції. Крім того, є Особливий духовний суд, рішення якого також не підлягають оскарженню, оскільки він діє окремо від загальної судової системи.

Основною адміністративною одиницею Ірану є остани, що поділяються на шахрестани, а ті — на бахши. Найбільше місто остана найчастіше є його столицею. Кожним останом керує губернатор (остандар). Країна складається з 31 остана.

Більшість іранців (89%) — мусульмани-шиїти. Шіїзм — державна релігія. Як і Ірак, Азербайджан та Бахрейн, Іран є однією з держав, де шиїти становлять понад половину населення. У країні розташовано два священних міста шиїтів: Мешхед (мавзолей Імама Рези) і Кум — найважливіший релігійний центр шиїзму з численними шиїтськими семінаріями та університетами.

Мусульмани-суніти становлять майже 9% населення, решта — багаї, манді, індуси, єзиди, зороастрійці, юдеї та християни. Три останні групи визнано офіційно й захищено конституцією. Для представників цих релігій зарезервовано місця в Меджлісі, тоді як навіть суніти не мають такого привілею. Водночас багаїв (найбільша релігійна меншість) піддають переслідуванням. Державний лад Ірану, заснований на релігії, обмежує певні права та свободи населення.

Головним "мозковим центром" Ірану є Інститут політичних і міжнародних досліджень при МЗС Ірану (The Institute for Political and International Studies), що діє в Тегерані. Заснований 1983 р., інститут є одним із перших "мозкових центрів" у галузі зовнішніх зв'язків. Призначений для проведення та розширення спектра незалежних досліджень у сфері міжнародних відносин [1].

Основні напрями діяльності: заохочення й проведення аналітичних досліджень і поширення знань у політичній, економічній, юридичній галузях, а також у сфері стратегічної безпеки та культури. Інститут

збирає й публікує інформацію щодо міжнародних справ, спрощуючи зацікавленим особам та організаціям аналітичне розуміння питань щодо Ісламської Республіки Іран. Консультує працівників департаментів МЗС і керівництво країни.

Аналітична діяльність розвідки Ізраїлю

Ізраїль розташований на Близькому Сході. Його територія пролягає вздовж східного узбережжя Середземного моря, межує з Єгиптом, Сирією, Ліваном і Йорданією та лежить на перехресті Європи, Азії та Африки.

Це країна іммігрантів, від 1948 р. її населення зросло більш як у 10 разів (нині — понад 8,7 млн ізраїльтян). Євреї становлять 75,4% населення Ізраїлю, араби — 20,5%. Більше ніж 90% жителів Ізраїлю проживають в одному з 200 міських центрів, заснованих ще у стародавні часи. Майже 5% ізраїльтян є членами унікальних сільськогосподарських кооперативів — кібуців і мошавів. Єрусалим — давня й сучасна столиця Ізраїлю (населення — понад 900 тис. осіб).

Ізраїль — парламентська демократія, що складається із законодавчої, виконавчої та судової влади. Глава держави — президент, функції якого переважно формальні й церемоніальні, проте він символізує єдність і суверенітет нації. Кнесет — законодавчий орган країни, однопалатний парламент зі 120 членів, що працює у межах пленарних засідань і 15 постійних комісій. Членів кнесету обирають щотири роки на загальних національних виборах. Уряд (кабінет міністрів) відповідає за управління поточними зовнішніми та внутрішніми справами держави й на чолі з прем'єр-міністром несе колективну відповідальність перед кнесетом.

Хоча державними мовами країни є тільки іврит і арабська, Ізраїль — одна з найбагатомовніших країн світу.

"Моссад" — відомство розвідки та спеціальних завдань. Діяльність служби керує директорат у складі директора, заступників і адміністративних служб. Директор "Моссаду" входить до "Комітету керівників розвідувальних служб" і підпорядковується безпосередньо прем'єр-міністру Ізраїлю.

До складу директорату входять такі підрозділи [8; 9]:

1. Управління оперативного планування та координації — керує всіма акціями й має філії по всьому світу, певною мірою засекречені чи такі, що є частиною консульств Ізраїлю в інших державах. Імовірно, управління підрозділяється за регіональною належністю. Основні резидентури розташовані в Римі та Лондоні.

2. Управління боротьби з арабським тероризмом — збирає та аналізує дані щодо арабських терористичних організацій.

3. Інформаційно-аналітичне управління — забезпечує аналіз здобутої інформації та вироблення рекомендацій керівництву й політикам.

4. Управління політичних акцій і зв'язку з іноземними спецслужбами — координує роботу зі спецслужбами дружніх до Ізраїлю держав і підтримує

контакти з країнами, що не мають з ним офіційних дипломатичних відносин; також здійснює продаж ізраїльської зброї за кордон. У багатьох консульських відділах працюють фахівці цього управління.

5. Дослідне управління — складає регулярні звіти про ситуацію в різних регіонах світу. Підрозділяється на 15 регіональних груп, основну увагу зосереджено на країнах Близького Сходу. Окремо діє група, що контролює питання ядерної зброї.

6. Оперативно-технічне управління — відповідає за матеріально-технічне забезпечення служб і операцій "Моссаду", модернізацію технічних засобів. До складу входить три відділи: оперативної техніки; фото- та відеозйомки; проникнення у приміщення.

Підрозділ електронної розвідки збирає цифрові дані, у тому числі за допомогою пристроїв для прослуховування.

7. Управління психологічної війни та дезінформаційних акцій — відповідає за ведення психологічної війни, пропаганду й розроблення маневрів.

8. Управління спеціальних операцій — організовує силові акції. Спецпідрозділ "Кідон" ("Багнет") здійснює фізичне знищення терористів; складається з 3 груп по 12 бійців.

9. Управління фінансів і кадрів — виконує функції забезпечення.

10. Навчальне управління — відповідає за підготовку співробітників і агентів. До його складу входить Академія "Моссаду", заняття в якій проводять тільки діючі співробітники.

Окрім перелічених управлінь, у складі "Моссаду" працюють підрозділи зовнішньої контррозвідки та невелика група пошуку колишніх нацистів.

Служба загальної безпеки Ізраїлю (ШАБАК) підпорядкована безпосередньо прем'єр-міністру.

"Мозкові центри" Індії

Республіка Індія розташована на півдні Азії та межує із 7 країнами регіону — від Пакистану на північному заході до М'янми на сході. Столиця — Нью-Делі. Територія країни — 3,29 млн кв. км. Індія — друга країна у світі за чисельністю населення — 1,398 млрд осіб; 1% населення проживає в сільській місцевості; грамотність — 61% дорослого населення.

Територіально-адміністративний устрій Індії — 28 штатів і 7 союзних територій. У країні 16 офіційних мов, основною є хінді, якою розмовляє 41% населення. Значно поширена англійська мова, що має статус допоміжної (недержавної) й використовується політичною та діловою елітами. Понад століття Індія була британською колонією, здобула незалежність 1947 р.

Глава держави — президент, якого обирають на п'ять років. Виконавчу владу зосереджено в руках прем'єр-міністра, яким зазвичай стає лідер парламентської фракції партії, що користується підтримкою більшості депутатів у нижній палаті парламенту. Вищий законодавчий орган — парламент, що складається з двох палат: верхньої — Раджя сабха (Рада штатів) і нижньої — Лок сабха (Народна палата).

Найважливішими з індійських інформаційно-аналітичних центрів є такі [1]:

1. Група стратегічного прогнозування (Strategic Foresight Group, SFG). Заснована 2002 р., місцезнаходження — Делі. SFG — "мозковий центр", що розробляє нові концепції політики й допомагає урядовцям реагувати на складні ситуації для створення нових форм інтелектуального капіталу. Нині діяльність об'єднання охоплює понад 50 країн на чотирьох континентах. SFG також є міжнародним центром мирних ініціатив, що створює сценарії майбутнього стратегічного стану; готує доповіді на міждисциплінарній основі на 5–20-річну перспективу; розробляє інноваційну політику на глобальному, регіональному й національному рівнях; бере активну участь у формуванні стійкої глобальної безпеки, мета якої — вироблення загальної позиції щодо міжнародного тероризму для західних і мусульманських країн.

Група стратегічного прогнозування щорічно публікує понад 30 наукових аналітичних доповідей англійською мовою з перекладами арабською та іспанською. Нині опікується трьома сферами діяльності: 1) водна дипломатія; 2) світ, конфлікти й тероризм; 3) глобальні прогнози.

Аналітичні висновки та рекомендації SFG було репрезентовано в Організації Об'єднаних Націй, Палаті лордів і Палаті громад Великої Британії, Індійському парламенті, Європарламенті, Альянсі цивілізацій, Всесвітньому економічному форумі (Давос), а також у понад 1500 ЗМІ.

2. Інститут досліджень проблем миру та конфліктів (The Institute of Peace and Conflict Studies, IPCS). Заснований 1996 р., місцезнаходження — Делі. Проводить незалежні дослідження проблем безпеки, насамперед у Південній Азії, та альтернативних методів безпеки. Дослідження: роззброєння й контроль над озброєнням, нерозповсюдження зброї масового ураження, безпека, невоєнні загрози безпеці, відносини Індії та Пакистану, тероризм. IPCS є одним із провідних незалежних інститутів у регіоні, що не підпорядковується певному закладові та/або ідеології.

Як незалежний "мозковий центр" IPCS забезпечує платформу для різних думок, ініціює ґрунтовні дискусії з глобальних проблем. Зокрема, крім традиційних обговорень, надає щомісячну колонку науковцям із Південної Азії, сприяє створенню простору для обміну поглядами й думками представників нового покоління, запрошує молодих учених з інших регіонів для стажування.

Згідно зі статутом інституту, його дослідження здебільшого зосереджено на невійськових питаннях безпеки та загроз для регіону. Проте ядерні випробування 1998 р. і розвиток ситуації в період терористичних атак у США (9/11) і Південній Азії вплинули на напрями діяльності, й наразі IPCS намагається утримувати баланс між військовими питаннями та невійськовою безпекою.

Дослідження сконцентровано у шести програмах: програма ядерної безпеки (NSP); програма досліджень Південно-Східної Азії (SEARP); програма досліджень

Китаю (CRP); центр із питань внутрішньої та регіональної безпеки (IRES); збройні конфлікти в Південній Азії (ACSA); інноваційні дослідження.

Пріоритетним напрямом діяльності IPCS є публікаційна активність, зокрема впродовж останнього десятиліття було оприлюднено понад 40 книг із широкого кола проблем, серію наукових статей, спеціальні доповіді, окремі публікації.

3. Інститут оборонних досліджень та аналізу (The Institute for Defence Studies and Analyses, IDSA). Заснований 1965 р., місцезнаходження — Делі. Головні напрями наукових досліджень: стратегічні проблеми міжнародної безпеки; відносини Індії з сусідніми країнами та світовими центрами сили; роззброєння й нерозповсюдження зброї; тероризм і трафік наркотиків. IDSA тісно співпрацює з подібними організаціями в Китаї, Бангладеш, Пакистані, Непалі, Шрі-Ланці, США, Росії, Японії, Франції. IDSA є автономним органом для проведення досліджень із проблем національної безпеки та їх впливу на економіку, безпеку й соціальне життя країни.

Поміж друкованої продукції цього "мозкового центру" виокремимо щомісячний журнал "Стратегічний аналіз", на шпальтах якого співробітники IDSA публікують аналітичні наукові статті з міжнародних політичних і стратегічних проблем, питань безпеки, матеріали досліджень, виконаних за межами інституту, а також щоквартальник "Азійський стратегічний огляд", що пропонує огляд та оцінку основних стратегічних розробок в Азії, зокрема тенденції у сфері витрат на оборону та військову міць.

4. Центр політичних досліджень (Centre for Policy Research, CPR). Заснований 1973 р., місцезнаходження — Делі. CPR має статус некомерційного об'єднання, внески до нього звільнено від податків. Отримує гранти від Індійської ради з досліджень соціальних наук, є Департаментом із науки і техніки, членом установи "Ініціатива мозкових центрів", бере участь у реалізації програм Міжнародного науково-дослідного центру з проблем розвитку.

CPR — один із провідних "мозкових центрів" публічної політики Індії. Його фахівці проводять дослідження, які спонукають до розгортання громадських дискусій щодо життєво важливих структур і процесів у країні. Сфера інтересів CPR — політичні, соціальні й економічні проблеми, безпека та оборона, регіональні дослідження, дослідження розвитку освіти, довкілля й природні ресурси, міжнародні відносини.

Проводячи аналітичні дослідження та інформаційну політику, керівництво Індії як лідер на регіональному інформаційному ринку послуг, прагне прогнозувати розвиток відносин з іншими державами й планує розширювати інформаційний простір через збільшення кількості інформаційно-аналітичних центрів.

Висновки. Однією з ключових проблем державотворення й ефективного функціонування країни є проблема взаємодії та порозуміння суспільства й влади, формування стратегії зовнішньої політики. Якщо громадськість недостатньо поінформовано про рішення уряду, дії влади, поточні події соціальної,

економічної та суспільно-політичної сфери, якщо громадяни й громадські структури не можуть оперативно отримувати достовірну, об'єктивну і обов'язково документовану інформацію, то в суспільстві виникають сприятливі умови для зародження домислів і міфів, зазвичай негативного щодо влади змісту, часто спеціально інспірованих її політичними опонентами. В такій ситуації у ставленні суспільства до влади переважатимуть недовіра й підозрілість, а дії уряду, навіть об'єктивно спрямовані на забезпечення потреб людини та суспільства, сприйматимуть неадекватно.

Отже, довіри й розуміння між владою та суспільством, успішної зовнішньої політики можна досягти за умов, коли влада буде добре проінформованою,

зможе в максимально допустимих межах надавати суспільству об'єктивну інформацію про свої рішення та дії, поточні події у країні та поза її межами.

Реалізація цих завдань можлива тільки завдяки ефективному функціонуванню інформаційно-аналітичних центрів і потребує чіткої законодавчої та нормативно-правової регламентації процесів збирання, зберігання, актуалізації, документування, аналізу й надання інформації на основі застосування сучасних інформаційно-комунікаційних технологій. Як доводить проведений аналіз формування та функціонування "мозкових центрів" країн Сходу, розбудова таких структур є однією з пріоритетних проблем державної інформаційної політики.

Список використаної літератури

1. Сенченко М. І. Мозкові центри країн світу / М. Сенченко, О. Сенченко, В. Гастинщиков. — Київ : Персонал, 2016. — 277 с.
2. Дацюк С. Инструменты и технологии фабрик мысли. Магистральный путь консультирования во второй половине XX века / С. Дацюк // "Фабрики мысли" и центры публичной политики: междунар. и первый рос. опыт : сб. статей / под ред. А. Ю. Сунгурова. — Санкт-Петербург, 2002. — С. 46—54.
3. Дегтяр А. Організаційне забезпечення інформаційно-аналітичного обслуговування органів державної влади в процесі прийняття і реалізації державно-управлінських рішень / А. Дегтяр // Статистика України. — 2003. — № 2. — С. 36—39.
4. Диксон П. Фабрики мысли / П. Диксон. — Москва : Прогресс, 1976. — 450 с.
5. Журбей Е. "Мозговые центры" и внешняя политика Китайской Народной Республики: история вопроса / Е. Журбей // Ойкумена. Регионоведческие исслед. — 2011. — № 2. — С. 164—173; № 3. — С. 131—139.
6. Комиссина И. Научные и аналитические центры Китая : справочник / И. Комиссина. — Москва : РИСИ, 2012. — 266 с.
7. Медушевский Н. Фабрика мысли. Американская модель и подходы к ее адаптации за пределами США / Н. Медушевский. — Saarbrücken : Lambert academic publishing, 2011. — 263 с.
8. Прохоров Д. Спецслужбы Израиля / Д. П. Прохоров. — Санкт-Петербург : Нева ; Москва : ОЛМА-Пресс, 2002. — 382, [1] с., [16] л. ил. — (Серия "Досье. Спецслужбы мира").
9. Сенченко Н. Энциклопедия тайных обществ / Н. И. Сенченко, В. Г. Гастинщиков. — Киев : Книга Роду, 2008. — 419 с.

Oksana Senchenko Analytical centers of the East

The article reviews the strategic institutions and brain centers of individual Eastern countries in terms of their national analytical traditions and branched multi-tiered self-awareness. The East is characterized by a variety of religious and philosophical analytical traditions, respectively, in Asian countries, the activities of think tanks take different forms. The specifics of the work of brain centers in Islamic countries, as well as Chinese and Jewish analytical traditions are considered in detail.

According to the analysis of the formation and functioning of the brain centers of the East, the development of analytical structures is one of the priority problems of state information policy. The activity of these structures determines how fully the authorities will be informed and will be able to provide the public with objective information about their decisions and actions, current events in the country and abroad.

Keywords: analytical centers; brain centers; orient; special services; regional studies; international studies

References

1. Senchenko M., Senchenko O. and V. Gastinshikov. (2016). *Mozkovi centri krayin svitu*. Kyiv: Personal.
2. Dacyuk S. (2002). Instrumenty i tehnologii fabrik mysli. Magistralnyj put konsultirovaniya vo vtoroj polovine XX veka. "Fabriki mysli" i centry publichnoj politiki: mezhdunar. i pervyj ros. opit : sb. statej. Sankt-Peterburg, pp. 46—54.
3. Degtyar A. (2003). Organizacijne zabezpechennya informacijno-analitichnogo obslugovuvannya organiv derzhavnoyi vladi v procesi priinyattya i realizaciyi derzhavno-upravlinskih rishen. *Statistika Ukrayini*, 2, pp. 36—39.
4. Dikson P. (1976). *Fabriki mysli*. Moskva: Progress.
5. Zhurbej E. (2011). "Mozgovye centry" i vneshnyaya politika Kitajskoj Narodnoj Respubliki: istoriya voprosa. *Ojkumena. Regionovedcheskie issled*, 2, pp. 164—173; 3, pp. 131—139.
6. Komissina I. (2012). *Nauchnye i analiticheskie centry Kitaya*. Moskva: RISI.
7. Medushevskij N. (2011). *Fabriki mysli. Amerikanskaya model i podhody k ee adaptacii za predelami SShA*. Saarbrucken: Lambert academic publishing.
8. Prohorov D. (2002). *Specsluzhby Izrailiya*. Sankt-Peterburg: Neva ; Moskva: OLMA-Press.
9. Senchenko N. I. and Gastinshikov V. G. (2008). *Enciklopediya tajnyh obshestv*. Kiev: Kniga Rodu.

Надійшла до редакції 14 травня 2021 року